

Ольга Зброжко

*Молодша наукова співробітниця
Національного музею-меморіалу
жертв окупаційних режимів «Тюрма
на Лонцького», наукова співробітниця
Центру досліджень визвольного руху*

У статті проаналізовано архівні документи Державного архіву Львівської області, в яких відображена діяльність молодіжних осередків визвольного руху на території Західної України, зокрема Львівської і Дрогобицької областей, та карально-репресивні дії радянської влади щодо націоналістичної молоді.

Ключові слова: молодіжні організації, Юнак, ОУН, УПА, архівні документи.

Olha Zbrozhko

Youth Cells of the Resistance Movement in West Ukraine in 40-50's of the XX Century from the Perspective of the Documents from the State Archives of Lviv Oblast

In the article it is analyzed the archival documents of the State Archive of Lviv Oblast, which contain the information about the activity of the youth cells of the liberation movement in West Ukraine, including Lviv and Drohobych Oblasts. Also it is examined the punitive and repressive measures of the Soviet authorities against the nationalistic youth.

Key words: youth organizations, «Yunak», OUN, UPA, archival documents.

МОЛОДІЖНІ ОСЕРЕДКИ РУХУ ОПОРУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ В 40-50 РОКАХ ХХ СТ. У СВІТЛІ ДОКУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дослідження документальних матеріалів з історії українського визвольного руху опору та боротьби радянської влади з ним належать до актуальних тем історичного джерелознавства та археографії. За останні роки опубліковано чимало збірників документів, монографічних праць та наукових статей, присвячених молодіжним націоналістичним організаціям. Серед авторів слід відзначити роботи Віталія Кульчицького¹, Юрія Щура², Романа Ковалюка³, Романа Генеги⁴. У монографії Олександра Іщука зроблено синтез історії Юнацтва ОУН, автор визначає основні завдання, напрямки діяльності, склад і чисельність, динаміку розвитку молодіжних організацій, їхню роль у вихованні національно свідомої молоді та в активізації визвольного руху, розкриває причини ліквідації молодіжних структур ОУН каральними органами СРСР у 1940—1950-х рр.⁵

Для вивчення історії молодіжних осередків руху опору в Західній Україні в 40-50 роках ХХ ст. варто звернути увагу на малодосліджені фонди Державного архіву Львівської області (далі ДАЛО) — П-3 (Львівський обласний комітет КП(б)У) та П-5001 (Дрогобицький обласний комітет КП(б)У). Для їх класифікації можна використати схему класифікації архівних джерел з історії українського руху опору дослідника Георгія Папакіна. Серед радянських документів автор виділяє: 1) джерела партійно-радянської провенізації (ідеологічні документи); 2) радянські директивно-нормативні документи; 3) організаційно-розпорядчі документи;

¹ Кульчицький В. Виховна робота з молоддю в період визвольних змагань (на матеріалах західного регіону України 20-50 рр. ХХ ст.) — Тернопіль, 2001. — 124 с.

² Щур Ю. Гурток націоналістичної молоді “Самостійна Україна”. — Запоріжжя, 2009. — 26 с.

³ Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. ХІХ-ХХ ст. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. — 420 с.

⁴ Генега Р. Студентство міста Львова в українському національному русі (1944—1953). Автореферат дис. канд. іст. наук. — Львівський національний університет ім. І. Франка. — Львів, 2007. — 20 с.

⁵ Ішук О. Молодіжні організації ОУН (1939—1955 рр.) — Торонто; Львів, 2011. — 941 с. (Літопис УПА. Серія “Бібліотека”. Т. 11).

4) планові, звітні, аналітичні, інформаційні документи КП(б)У; 5) агітаційно-пропагандистські матеріали; 6) документи репресивно-каральних органів СРСР; 7) планові, звітні, аналітичні, інформаційні документи⁶. Варто зазначити, що більшість матеріалів ДАЛО, що стосуються нашої теми, — планові, звітні, аналітичні та інформаційні документи КП(б)У Львівської та Дрогобицької областей. Значно менше є ідеологічних та організаційно-розпорядчих документів.

Після створення ОУН у 1929 р. виховання молоді посіло одне з ключових напрямків її діяльності. Протягом 1930-х рр. активність молоді дещо знизилася, оскільки польська влада проводила арешти активних членів молодіжних організацій та судові процеси над ними. Проте витворений у 1920-х рр. культ героїв забезпечив неабияку популярність ідей ОУН серед молоді. Її вишколом часто займалися самі учасники визвольних змагань 1917—1921 рр.⁷

З початком німецько-радянської війни (22 червня 1941 р.) творення молодіжних організацій набуло значно ширшого розмаху. Згодом, під час створення УПА, молодіжні осередки ОУН стали одним з основних джерел для постачання вояків до лав УПА⁸. До завдань Юнацтва ОУН входила ідеологічна, політична, моральна та фізична підготовка молоді до вступу в “дорослі” члени ОУН. Виховно-вишкільні референти працювали над організацією виховання молоді в районі. Переважно їх підбирали із вчителів або людей з середньою освітою, добре обізнаних з історією України, національною літературою та методами виховання і навчання молоді⁹.

У роки німецької окупації України Юнацтво в Галичині налічувало десятки тисяч членів, багато з яких брали участь у пропагандистських та бойових акціях ОУН проти німецької, а згодом і проти радянської влади. Після повернення радянської влади у 1943–1944 рр. для ОУН стало важко організовувати ланки та проводити скоординовану діяльність серед молоді у великих маш-

⁶ Папакін Г. *Українські визвольні змагання 1939–1956: джерельний контент. — Вип. 1: Проблеми класифікації й змісту джерел повстанського та радянського походження. — К.: Інститут історії України, 2012. — 358 с.*

⁷ Фіров Т. *Історія ОУН-УПА: події, факти, документи, коментарі (лекції). — Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2002. — 192 с.*

⁸ Іщук О. *Молодіжні організації ОУН (1939–1955 рр.)... — С. 67.*

⁹ Там само. — С. 70.

табах. Через можливість провалу недосвідченої в підпільній роботі молоді ОУН в більшості районів Західної України відмовилася від залучення мас до Юнацтва та вимушена була перейти до роботи з більш перевіреними кадрами. Особливо яскраво це стало проявлятися в 1945—1947 рр. Водночас в тих районах, особливо сільських, де була можливість продовжувати активну масову роботу з молоддю, вона тривала й надалі¹⁰.

О. Іщук стверджує, що форми організаційної роботи підпілля з молоддю після відновлення радянської окупації Західної України зазнали істотних змін. Однак сама діяльність молоді мала багато спільного з воєнним часом (1941—1944 рр.). Основними видами діяльності учасників молодіжних організацій у 1945—1954 рр. були:

- 1) поширення літератури, листівок та інших друкованих видань ОУН серед населення та іноді їх друкування;
- 2) усна антирадянська агітація серед населення у найрізноманітніших формах (бесіди, збори, обговорення тощо);
- 3) здійснення терористичних актів проти радянських активістів і представників влади;
- 4) вивчення історії та географії України з підпільної літератури і загальне підвищення свого освітнього рівня;
- 5) збір інформації, яка цікавила ОУН;
- 6) виконання різних доручень керівників ОУН (доставка їжі, підготовка тимчасового укриття, ремонт одягу тощо);
- 7) підготовка до участі у збройній боротьбі¹¹.

Документи ДАЛО, засвідчують, що діяльність ОУН у другій половині 1940-х рр. була активно спрямована на те, щоб залучити до українського визвольного руху якомога більше осіб з різних суспільних прошарків: від селян та робітників до інтелігенції. Проте найбільш активними учасниками ОУН була національно свідома молодь, що навчалася. Ще в період німецької окупації Львова у вищих навчальних закладах існували нелегальні націоналістичні організації «Організація допомоги українському студентству» (ОДУС), «Національне об'єднання українського студентства» (НОУС), «Організація помочі українському студентству» (ОПУС), «Союз молоді». Їхня практична діяльність спрямовувалась на ви-

¹⁰ Іщук О. *Молодіжні організації ОУН (1939—1955 рр.)...* — С. 97.

¹¹ Там само. — С. 97.

ховання молоді в національно-патріотичному дусі. Після відступу німецьких окупаційних військ у 1944 р. багато членів цих організацій емігрували на Захід, а ті, що залишилися у Львові, швидко налагодили контакти з підпіллям ОУН та активно включилися у конспіративну та підпільну діяльність¹².

Мережа націоналістичної організації «Юнак» на Західній Україні була дуже розгалуженою. Її створення припадає на 1944 р. Діяльність полягала у вишколі молоді в патріотичному дусі для подальшого залучення до ОУН і УПА. Осередки «Юнака» діяли у с. Борове Великомоствіського району Львівської області, у с. Поториці на Сокальщині, у с. Борщеві на Перемишлянщині, активно проводячи виховну роботу серед молоді в національному дусі, шукаючи нових учасників визвольного руху, забезпечуючи матеріальні потреби УПА (їжа, одяг, зброя), вивчаючи та поширюючи оунівську літературу, як це підтверджує архівний документ під назвою «Довідка про методи роботи українських націоналістичних організацій серед молоді на території Львівської області»¹³.

Діяльність молодіжної організації «Юнак» у тісній співпраці з ОУН прослідковується також і у вищих навчальних закладах. На допитах радянських органів арештованої учасниці ОУН та зв'язкової крайового провідника СБ 'Михайла' Мирослави Вовк-'Марти' з'ясували, що в 1943—1944 рр. крайовим проводом ОУН у м. Миколаїв Львівської області було зорганізовано та проведено підпільні курси з підготовки розвідників ОУН, які прочитав учасник ОУН 'Арсен', 'Марта' брала участь у цих курсах, а також спеціально займалась питанням підбору кандидатур із числа освічених і відданих студенток-націоналісток для навчання розвідництву. Доповідна записка від травня 1946 р., адресована секретарю Львівського обласного комітету Івану Грушецькому, містить інформацію про те, що студентка Львівського політехнічного інституту Мирослава Бучко, яку завербувала 'Марта', була однією із 20 дівчат, що взяли участь у курсах¹⁴.

¹² Державний архів Львівської області (далі — ДАЛО). — Ф. П-3. — Оп. 2. — Спр. 126. — Арк. 64.

¹³ ДАЛО. — Ф. П-3. — Оп. 1. — Спр. 228. — Арк. 13–16.

¹⁴ Там само. — Оп. 2. — Спр. 441. — Арк. 177–198.

У доповідній записці секретарю Дрогобицького обкому ЦК КП(б)У під назвою «Щодо справи про притягнення до кримінальної відповідальності тих, що вчиться, за скоєння контрреволюційних злочинів» за 1946—1947 рр. міститься інформація про те, що на території області виявлено та ліквідовано чималу кількість осередків націоналістичної молодіжної організації «Юнак», антикомуністичної групи «Крути», яка була тісно зв'язана з УПА. Цю групу було викрито середній школі м. Дрогобича у лютому—березні 1947 р. Її члени нібито володіли вогнепальною зброєю та готували протестну акцію проти виборів до Верховної Ради СРСР через запланований терористичний акт проти кандидата у депутати Середи¹⁵. У довідці про кількість розкритих і ліквідованих на території Львівської області націоналістичних молодіжних організацій «Юнак» зазначено, що студентка Львівського університету Володимира Кобрин була керівницею станичної організації «Юнак» у м. Перемишляни під псевдонімом 'Оля'. У протоколах допитів зафіксовано, що вона проводила підпільні зібрання, на яких виховували молодь у дусі українських націоналістів, вивчали історію України, заповіді українських націоналістів, географію України, а також читали газети «Юнак» видавництва проводу ОУН¹⁶.

Молодіжна організація «Юнак» іноді складалася виключно з жіноцтва. Для прикладу, у с. Волиця Великомоствівського району колишній станичний Михайло Хижинський, виконуючи директиви вищого керівництва ОУН, організував осередок «Юнака» саме для дівчат. Призначив її керівний склад з місцевих активісток Катерини Коцюби та Катерини Мороз, які згодом залучили до організації ще 15 дівчат, встановили зв'язок з керівником жіночої районної організації «Юнак»¹⁷.

З аналізу документів випливає, що насправді неповнолітні члени ОУН рідко брали участь у диверсійній роботі проти радянської системи, їх арештували за прості прояви симпатії до патріотичної діяльності старшої молоді. Для прикладу, через підозру у причетності до ОУН у м. Перемишляни Львівської області була затримана 16-літня Лідія Бодак, у навчальному підручнику якої

¹⁵ ДАЛО. — Ф. П-5001. — Оп. 8. — Спр. 263. — Арк. 32—48.

¹⁶ Там само. — Ф. П-3. — Оп. 1. — Спр. 228. — Арк. 19.

¹⁷ Там само. — Арк. 17.

було знайдено написану від руки пісню під назвою «Дума про козака Голоту». Щоправда, згодом було встановлено, що дівчина належала до «Юнака»¹⁸, як зазначено у документі «Довідка про кількість розкритих та ліквідованих на території Львівської області контрреволюційних націоналістичних молодіжних організацій «Юнак», датованому 06.02.1945 р.

Згідно з матеріалами оперативної розробки і архівно-кримінальних справ щодо учасників визвольного руху основним завданням організацій «Юнак» було виховання своїх членів у національному дусі та готування їх до вступу в ОУН¹⁹. Залучення молоді до цієї організації відбувалося таким чином: спочатку керівники зобов'язували кандидата у членство вивчити «Десять заповідей українських націоналістів» та ознайомитися з базовою літературою патріотичного спрямування, згодом запрошували його на зібрання членів організації та давали доручення, для прикладу, прочитати певну книгу лояльно налаштованим до націоналістів громадянам, а потім лише включали у склад організації. Найчастіше «вербували» на основі національно-патріотичних почуттів, переконуючи в необхідності боротьби за самостійну Україну. Принцип структурної побудови «Юнака» ідентичний структурі ОУН: починаючи з осередку у селі (найнижча ланка), яким керує станичний, сукупність кількох сільських спільнот утворювала куц, на чолі якого стояв куцовий, натомість декілька куців формували районний провід і т.д. Діяльність «Юнака» була суворо законспірованою. Для прикладу, рядові члени організації не могли і не повинні були знати керівника «куща» і вище керівництво, натомість у розмові з іншими членами «Юнака» керувалися принципом: «не можна говорити кожному і всякому про організацію та її роботу, а також цікавитися про щось подібне, якщо це не є необхідним»²⁰.

Радянський режим, розгорнувши боротьбу з українським визвольним підпіллям, основні надії покладав як на каральні, так і превентивні заходи, насамперед намагаючись позбавити підпілля можливостей поповнювати свої лави за рахунок молоді. З цією метою поряд з тотальним призивом юнаків до Червоної армії прово-

¹⁸ ДАЛО. — Ф. П-3. — Оп. 1. — Спр. 228. — Арк. 19.

¹⁹ Там само. — Ф. П-5001. — Оп. 8. — Спр. 263. — Арк. 32–48.

²⁰ Там само. — Ф. П-3. — Оп. 1. — Спр. 228. — Арк. 17–20.

дилася кампанія набору в школи фабрично-заводського навчання, причому молодь скеровували переважно в училища Донбасу, а тих, хто відмовлявся, — судили²¹. Такі заходи вселяли надію радянських органів на те, що хоча б деяку частину західноукраїнської молоді вдасться «перевиховати», асимілюючи з рештою молоді, що надто не відзначалися патріотичністю і не була вихована в атмосфері любові до власної землі та народу²².

Серед різних професійних груп осіб, які активно залучені у співпрацю із націоналістичним підпіллям, вагому частку склали викладачі, працівники та студенти вищих навчальних закладів. Згідно з архівним документом під назвою «Довідка про засміченість вищих навчальних закладів м. Львова націоналістичним елементом», станом на 1 липня 1947 р. лише у Львівському держуніверситеті, Політехнічному, Медичному, Ветеринарному і Сільськогосподарському інститутах взято під контроль спецслужб 214 осіб, з них — професорсько-викладацького складу 78 осіб, студентів — 136 осіб. Вищезгаданий документ засвідчує, що національна свідомість, патріотичний дух студентської молоді та її приналежність до структури ОУН формувалися не без участі викладачів вищих навчальних закладів²³.

За участь чи членство в будь-якому несанкціонованому державою молодіжному осередку студентам загрожувало відрахування з навчального закладу чи навіть ув'язнення. Яскравим прикладом слугують списки відрахованих із Львівського державного університету ім. І. Франка у 1949—1951 рр. Студента II курсу української філології Романа Іваничука (сьогодні відомий український письменник) виключили з університету за «антирадянську поведінку», особливо за те, що приховував від усіх зв'язок найближчих родичів з членами націоналістичних організацій, оскільки його брат належав до УПА та був засуджений до 25 років позбавлення волі. Студента III курсу історичного факультету Я. П. Гром'яка відраховували з університету за те, що у 1947 р. віддав упівцям свій комсомольський квиток. Студента V курсу біологічного факультету

²¹ *Історія України / відп. ред. Ю. Сливка; керівник авт. кол. Ю. Зайцев. — Вид. 3-тє, перероб. і доп. — Львів: Світ, 2002. — С. 270.*

²² *ДАЛО. — Ф. П-5001. — Оп. 8. — Спр. 263. — Арк. 32—48.*

²³ *Там само. — Ф. П-3. — Оп. 2. — Спр. 126. — Арк. 165—167.*

В. І. Мацьопу виключено із числа студентів за те, що його батьки були «вороже налаштовані до радянської влади» та підтримували зв'язки з підпіллям ОУН, надаючи матеріальну допомогу харчами і переховуючи повстанців у своєму помешканні²⁴.

У Львівському медінституті у 1951 р. в числі абітурієнтів спецслужби виявили 19 осіб, що «не заслуговують політичної довіри», а на шістьох із них зібрали компрометуючий матеріал про зв'язок з «буржуазно-національними елементами»²⁵. Студента V курсу хімічного факультету Г. Ф. Сторожа відрахували за те, що його батько у 1944—1947 рр., працюючи завідувачем Вишневецьким районним відділом охорони здоров'я Тернопільської області, лікував бійців УПА²⁶.

Подібні списки студентів, що мають бути обов'язково виключені з вищого навчального закладу «через політичні причини», формувалися і у Львівській державній консерваторії, проте у цьому випадку «неблагонадійними» вважалися навіть ті студенти, які виконували дяківське служіння у храмі або співали у церковному хорі²⁷.

У зверненні до секретаря Львівського обкому КП(б)У К. З. Литвина директор Львівського ветзооінституту Семушкін підтверджував, що перевірка «націоналістичного минулого» у біографії абітурієнтів здійснюється через спеціальну частину, яка передає запит у місцеві районні комітети партії, і через прикріпленого до інституту уповноваженого. Подібній перевірці також піддавалися і особи, які влаштовувалися на роботу до інституту, бажаючи поповнити професорсько-викладацький склад. «Тому Кіндрат К.П., що претендує бути викладачем англійської мови не може бути прийнятий на роботу у навчальний заклад, оскільки у минулому був зв'язаний з націоналістичним підпіллям»²⁸. «Націоналістів» виявляли і окремі комуністичні діячі, яких скеровували в західні області України з метою ретельної перевірки абітурієнтів та виявлення серед них осіб, які «не заслуговують політичної довіри». До

²⁴ ДАЛО. — Ф. П-3. — Оп. 4. — Спр. 172. — Арк. 37–42.

²⁵ Там само. — Арк. 40.

²⁶ Там само. — Арк. 47–51.

²⁷ Там само. — Арк. 21.

²⁸ Там само. — Арк. 46.

Львівського медінституту дирекцією і партійним бюро у 1951 р. було скеровано 6 комуністів зі східних районів УРСР²⁹.

Спецслужби здійснювали пильний нагляд за викладачами, змістом та ідейною спрямованістю їхніх лекцій, спілкуванням із студентами. Чимало викладачів за зв'язок та симпатії підпіллю було репресовано, багатьом було висловлено політичну недовіру і звільнено з роботи. Лише у першій половині 1947 р. з числа професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів м. Львова (Львівського державного університету, Політехнічного, Медичного, Ветеринарного, Сільськогосподарського інститутів) було «розсекречено» та заарештовано 8 осіб, а серед студентства — 15 осіб³⁰. У донесеннях партійному керівництву доволі часто повідомлялося про причетність професорсько-викладацького складу Львівського університету, інших інститутів до співпраці з молодіжними організаціями ОУН. Довідка авторства начальника управління МГБ м. Львова Олексія Вороніна «Про засміченість вищих навчальних закладів м. Львова націоналістичним елементом» є яскравим прикладом ліквідації свідомої української інтелектуальної еліти, яка не піддавалася ідеології комуністичного режиму³¹.

Аналізуючи документ під назвою «Щодо справи про притягнення до кримінальної відповідальності тих, що вчиться за скоєння контрреволюційних злочинів», можна зауважити високу активність молодих осіб, спрямовану на боротьбу за незалежність України. Так, для прикладу, троє студентів Дрогобицького нафтового технікуму, будучи членами ОУН, 24—25 лютого 1945 р. викрали вогнепальну зброю з військового кабінету: 2 автомати ППС і ППШ, 6 гвинтівок, диск до автомата, 3 магазини набоїв та інші деталі до зброї та намагалися передати її до районів області, однак були арештовані. Згадана група поширювала у м. Дрогобичі націоналістичну літературу та вела агітацію серед молоді проти вступу у комсомол (зафіксовані факти, що деякі учні та студенти покидали лави ВЛКСМ та приєднувались до визвольного руху)³².

²⁹ ДАЛО. — Ф. П-3. — Оп. 4. — Спр. 172. — Арк. 36.

³⁰ Там само. — Оп. 2. — Спр. 126. — Арк. 165—167.

³¹ Там само. — Арк. 2.

³² Там само. — Ф. П-5001. — Оп. 8. — Спр. 263. — Арк. 32—48.

Крім цього, дівчата Віра Грищук, Ольга Лютак та Марія Шепаняк, що навчалися у Бережницькому сільськогосподарському технікумі, вели розвідницьку діяльність на користь ОУН, збирали харчі та гроші для УПА, брали участь у підпільних зібраннях націоналістів. У цьому їм активно допомагали учениця 6 класу Стефанія Гвоздицька та 7 класу Розалія Грищук. За це суд виніс усім однакову міру покарання — 10 років позбавлення волі³³.

У деяких радянських архівних документах, як, для прикладу, під назвою «Деякі факти притягнення до кримінальної відповідальності за здійснення контрреволюційних злочинів тими, що навчаються у 1 кварталі 1947 р.», наведено прямі факти співпраці студентів із «дорослим» підпіллям націоналістичного руху опору. Так, у наведеному документі зафіксовано, що студенти Дрогобицького педагогічного інституту та електромеханічного технікуму у Дрогобичі тісно співпрацювали з ОУН у справах організації підпільних зборів, обміну національною літературою, збору грошей, хліба, білизни і медикаментів для вояків УПА, роздрукування на поширенні оунівської літератури³⁴.

За 1946 р. на території Дрогобицької області було заарештовано 95 осіб, що в різний спосіб брали участь у визвольному русі, з яких 43 особи — це учні до 10 класів включно, 27 осіб — це ті, які навчалися у технікумах, решта — учні училищ, спеціалізованих шкіл та учасники курсів³⁵. В документах також зазначено, що «п'ятеро учнів 10-го класу Добромільської середньої школи, які протягом 1944—1945 рр. вступили в ряди ОУН, проводили активну націоналістичну діяльність восени 1945 р. та у січні 1946 р., поширювали серед учнів школи та жителів навколишніх міст бофони, а зібрані з них гроші передавали упівцям»³⁶. Ці учні публічно виявляли незадоволеність роботою радянських вчителів. Напередодні виборів до Верховної Ради СРСР у лютому 1946 р. вони поширювали листівки «націоналістичного змісту», у яких містився заклик бойкотувати вибори, навіть вручили пакет таких листівок виборчій комісії³⁷.

³³ ДАЛО. — Ф. П-5001. — Оп. 8. — Спр. 263. — Арк. 38.

³⁴ Там само. — Арк. 40.

³⁵ Там само. — Арк. 48.

³⁶ Там само.

³⁷ Там само. — Арк. 40.

Троє учнів 7-го класу у с. Сірокощі Нижанківського району на Львівщині на протест проти радянського режиму вирішили здійснити підпал школи. Вони знесли всі шкільні документи, книги, географічні карти, зошити та підручники у військовий кабінет, зірвали зі стін портрети радянських вождів, діячів та гасла, а на столі канцелярії залишили антирадянську листівку. Цілковите знищення школи вогнем попередив сторож³⁸. Дев'ять учнів 7-9 класів Жидачівської середньої школи виконували обов'язки зв'язкових ОУН, активно збирали та передавали підпільникам інформацію про наявність військових підрозділів та вели розвідницьку діяльність. Незважаючи на те, що вищезгадані особи не досягли повноліття, їх було засуджено строком від 6 до 8 років позбавлення волі³⁹.

Крім цього, тактика ОУН та УПА скеровуються на підриив діяльності комсомольських та піонерських організацій у школах: у листівках учнів закликають не вступати у ці організації, а батьків заохочують виховувати дітей у дусі активної боротьби проти радянської влади⁴⁰.

Доступ фахових дослідників до фондів багатьох архівів карально-репресивних органів СРСР упродовж багатьох років був відсутній. Тому великий шар інформації не залучався до наукових студій або упереджено трактувався в ідеологічно заангажованих публікаціях. До теперішнього часу в науковий обіг не введено багатьох документів з фондів ДАЛО, які проливають світло на діяльність молодіжних націоналістичних осередків у 1944—1954 рр. Більшість документів створена радянськими спецслужбами або партійними органами, що спонукає до критичного і виваженого їх аналізу. Адаже часто автори документів завищували кількість викритих «націоналістичних» осередків молоді, або ж, навпаки, применшували діяльність ОУН серед молоді, аби показати високу результативність боротьби з «контрреволюцією» та успіхи радянської влади.

Тим не менше, на прикладі численних довідок, інструкцій, доповідних записок, звітів, зведень, спеціальних повідомлень з фон-

³⁸ ДАЛО. — Ф. П-5001. — Оп. 8. — Спр. 263. — Арк. 41.

³⁹ Там само. — Арк. 47.

⁴⁰ Там само. — Ф. П-3. — Оп. 2. — Спр. 458. — Арк. 74–83.

дів П-3, П-5001 можна стверджувати, що молоді люди на території Львівської та Дрогобицької областей як старшого шкільного віку, так і студенти й аспіранти вищих навчальних закладів, активно підтримували ідеї ОУН і співпрацювали з нею. Це наражало їх на репресії радянської влади (перевірки, обшуки, виключення з навчальних закладів, арешти та депортації у віддалені райони Радянського союзу), які тривали до початку 1950-х рр.